

archeoloog en hebben een lange staat van dienst als het gaat om publieksgerichte publicaties en het maken van presentaties en tentoonstellingen. De lezer verkeert dus in goed gezelschap.

Een gebroken bord met op de onderzijde een adelaar op een zwart hakenkruis en de letters Fl. U.V. behoort tot de jongste archeologische vondsten die we in dit boek tegenkomen. De letters staan voor “Flieger Unterkunft Verwaltung” en het bord werd opgegraven bij Meerveldhoven (gemeente Eindhoven) waar de bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog een vliegveld had. Het bord is ook nog eens mooi gedateerd, want onder het hakenkruis staat het jaartal 1938. Ouder dan vijftig jaar, en dus valt deze scherf volgens de Monumentenwet in de categorie van archeologische vondsten, keurig opgegraven, geregistreerd en gedocumenteerd. Natuurlijk is dit niet het beeld dat de doorsnee lezer heeft van de archeologie. We zijn hiermee dan ook al ver achterin het chronologisch geordende boek en de auteurs hebben het over “een hoge herkennings- en belevingswaarde” en relativeren de wetenschappelijke waarde. Ik betwijfel of deze relativering terecht is, maar er is nog een andere reden waarom deze vondst uit een recent verleden niet representatief is voor wat archeologen doen. Nog al te vaak wordt ook tijdens archeologisch onderzoek het recentere materiaal, soms zelfs alles vanaf de middeleeuwen en later, als niet-relevant bestempeld. “Recent” is dan een negatieve bepaling met als feitelijke betekenis: waardeloos. Ondanks het feit dat de Monumentenwet elk artefact ouder dan vijftig jaar tot de archeologica rekent, wordt de kwalificatie “recent” in commercieel uitgevoerd archeologisch onderzoek nog te vaak gebruikt om de opdrachtgever van verdere kosten te vrijwaren.

Daarmee is meteen aangestipt wat ik in dit boek mis. Een hoofdstuk over de huidige archeologische praktijk (regelgeving, uitvoering) in Nederland had niet mogen ontbreken. Ik bedoel dan niet een lofzang op de prachtige wet- en regelgeving zoals die summier in de inleiding is te vinden, maar ook een kritische kijk op de feiten daarvan. Naast al het moois waarvan dit boek getuigt, gaat er immers ook nog veel mis en dan rest weinig meer dan de mantel der liefde, of tandenknarsend toekijken, omdat de wet een tandenloze, papieren tijger blijkt te zijn. Nederland is een dichtbevolkt land waar voortdurend

[B] **DE ARCHEOLOGISCHE RIJKDOM VAN NEDERLAND**

“Onder onze voeten, soms een paar centimeter, soms vele meters diep, ligt een deel van onze geschiedenis verborgen.” Met deze openingszin verklaren Evert van Ginkel en Leo Verhart zowel de titel als de inhoud van hun boek dat zich ten doel stelt de archeologie van Nederland — naar de laatste stand van de wetenschap — onder de aandacht van een breed publiek te brengen. Beide auteurs zijn

op alle mogelijke plekken in de grond wordt gewerkt. Dat resulteert dat in een ongekennde rijkdom aan archeologische vondsten en daaruit voortvloeiende kennis. Internationaal staat Nederland dan ook bekend om zowel zijn rijke bodemarchief als om zijn al even rijke onderzoekstraditie.

Het verhaal begint zo'n driehonderd duizend jaar geleden met Neanderthalers die op het Maasplateau bij Maastricht joegen op neushoorns en ander groot wild. De sporen die zij nalieten, zijn de oudste getuigen van menselijke aanwezigheid in Nederland. En, voor de goede orde: archeologie gaat over mensen. Alles wat nog ouder is, valt buiten het terrein van de archeoloog. Na die eerste jagers bleef het lange tijd stil en pas tegen het eind van de laatste ijstijd, ruim twaalfduizend jaar voor Christus, keert de mens terug in wat nu Nederland is. In eerste instantie waren dat tijdelijke bezoeken van groepen jagers die met de kudde rendieren in de zomermaanden naar het noorden trokken. Later vestigden groepjes jagers en verzamelaars zich permanent. Zij bewoonden droge verhogingen in het natte landschap en profiteerden optimaal van de ecologische rijkdom aan vis, gevogelte, wild en eetbare planten, zaden en vruchten. Rond 5300 voor Christus kregen deze jagers gezelschap van groepjes landbouwers. Hoe precies

de overgang naar een boerenbestaan in gehuchten en dorpjes verliep, is voor Nederland nog steeds niet helder, maar uiteindelijk werd het bewerken van het land en het leven met het vee de norm voor het overgrote deel van de bevolking en dit zou tot ver in de negentiende eeuw niet wezenlijk veranderen. Wat wel veranderde, was de technologie. Naast stenen gereedschap kwam er eerst brons en daarna ook ijzer, wrijfstenen werden vervangen door draaiende maalstenen die weer later werden aangedreven in water- en windmolens, de agrarische productie, en dus ook het menu, werd gedifferentieerder, er ontstonden steden en steeds meer mensen kregen een huis van steen. Ook de religieuze praktijk veranderde, zowel de formele van priesters en cultusplaatsen als de meer persoonlijke van amuletten en huisoffers.

Van al deze ontwikkelingen getuigt de archeologie en dit boek laat zien dat men daarover in Nederland goed geïnformeerd is, al zijn er dus ook nog echte leemtes in de kennis. Door de beschikbare informatie uit verschillende opgravingen naast elkaar te leggen, valt een consistent verhaal te vertellen van die eerste Neanderthalers tot (bijna) nu. Dat is wat dit boek doet, prachtig geïllustreerd en doorspekt met informatie over de meer technische kanten van het archeologisch onderzoek. Opvallend is hoe geavanceerd de samenleving en de daarmee

Oldeholtwolde, Friesland. In 1980 werd op deze plek een goed bewaard kamp van rendierjagers opgegraven uit ca. 12100 voor Christus.

samenhangende materiële cultuur waren gedurende de late ijzertijd en gedurende de eeuwen van Romeinse overheersing. Daarna raakte Nederland voor een groot deel ontvolkt — al weten we niet goed hoe dat ging — om dan in de zesde eeuw weer langzaam door boeren te worden gekoloniseerd. Deze nieuwkomers lagen aan de basis van machtige rijken van Franken en Friezen, groepen waarmee we ook het terrein van de geschreven geschiedenis betreden. Toch blijkt ook hier de archeologie nog een belangrijke bron van informatie en dat geldt ook voor de periode waarin de Noormannen actief waren en zelfs voor korte tijd een eigen koninkrijkje (zoals in Normandië) bezaten in Holland, Utrecht en het Midden-Nederlandse rivierengebied. Het boek gaat dan nog door met aan het eind afzonderlijke hoofdstukken over stadsarcheologie en scheepsarcheologie. Ondanks mijn kritische noot hierboven lijkt mij dit een uitstekend geslaagd publieksboek dat letterlijk naar de laatste stand van de wetenschap een helder beeld geeft van de archeologische rijkdom van Nederland. Nog één wens tot slot: nu ook zo'n boek over België.

LURAN TOORIAN

EVERT VAN GINKEL & LEO VERHART, *Onder onze voeten.*
De archeologie van Nederland, Bert Bakker, Amsterdam,
2009, 334 p.
